

ի պատիւ Անահատի և Աստղկան, Վարդապետին՝ եկեղեցին Յիսուսի այլազանքներով լինեն է տօնում, իսկ ժողովուրդը դրսեւ միմեանց վերայ ջուր է շաղ տալիս և աղանի է թռցնում. և ո՛վ գիտէ թէ այդ ի հընումն կուպաշտ Հայերը չէին կատարում ի պատիւ Ամանորաբեր աստուծոյ ևլն:

Հնումն դարբինները սալը ծեծումէին, որ Արտաւազդի շղթաները ամբանան՝ որ նա չազատուի ու աշխարհը աւերի. իսկ այժմ՝ կանանց համար աւագ ուրբաթ օրը պողպատէ մանեակներ են շինում, որ կոշվումէ ուրբաթ արուր. Կանայք գործ են ածում այդ մանեակը, որ դեերը նոցա չըվնասեն: Այսքանս բաւական համարելով հեթանոս Հայերի կրօնական պաշտամանց մասին՝ դռնանք այժմ՝ գէպի մեր քրիստոնէական եկեղեցին,

Յ. Ա.

ԱՍՏՈՒԱԾ ԽԵՂՃԵՐԻՆ ԱՆԽՆԱՄ ԶԷ ԹՈՂՆՈՒՄ.

Մարիամ անունով մի այրի կին, մի անգամ ամարային մի շոգ երեկոյ նստած էր պատուհանի առաջ և նայումէր խրճիթը շրջապատող այգուն. Զընայելով սաստիկ շոգին, նա ամբողջ օրը հաւաքել էր հնձած խոտը, և դարսել ինչպէս հարկն էր. Թեթե քամին բերումէր խոտից նորա փոքրիկ խրճիթը թարմ, ախորժելի հոտ. Երեկոյեան վերջալոյսը տեղի տուեց, երկնքի վերայ սահող եղջերածեւ լուսինն ևս իւր ազօտ լուսով երևումէր բաց պատուհանից. իսկ պատուհանի ապակիները և շրջանակները իրանց ստուերով նկարուած էին մաքուր յատակի վերայ. Փոքրիկ վեց տարեկան Ֆէրդինանդը կանգնած էր պատուհանի առաջ. նորա ծաղկի նման երեսը, շէկ մազերը, սպիտակ պարանոցը և գեղեցիկ շապիկը նշմարվումէին լուսնեակի լուսով. Աղքատ կինը նստեց հանգստանալու, նա մոռացել էր իւր աշխատութեան և նեղութեան հոգսը և ընկել էր մտածողութեան մէջ. Ընթրիքի համար պատրաստել էր մի մեծ աման կաթ ու հաց, և դեռ ձեռը չէր տուել. Փոքրիկ Ֆէրդինանդը, տեսնելով մօր տրտմութիւնը, մնաց անշարժ կանգնած. նկատելով որ մայրը փոխանակ ընթրիք անելու դառը արտասովում էր. նա վայր դրեց իւր գզալը և դադարեց ուտելուց. Մարիամը նոր գարնանն էր այրիացել. նորա հանգուցեալ մարդը երիտասարդ և համարեա գիւղի բոլոր մարդկանցից պատուաւորն էր. խնայողութեամբ նա չէր կարող հաւաքել այնքան դրամ, որով կարողանար մի խրճիթ շինել իւր բանջարանոցով. որովհետեւ փողի պակասութիւն էր զգում, մնումէր նորան ուրիշից պարտամուրհակով դրամ վեր ունել, — այդպէս էլ արեց և խրճիթի առաջը պողատու ծառեր տնկեց, որոնք գեղեցիկ պտուղներ էին տալիս: Նոքա լաւ ապրուստ ունէին. այր և կին հիւանդացան վարակիչ

տենդով, այրը վախճանուեց, իսկ կինը մեծ դժուարութեամբ առողջացաւ։ Մարդու մահից յետոյ նա ընկաւ վերջին աղքատութեան մէջ, և զգումէր որ պէտք է զրկուի իւր խրճից։ Նորա հանգուցեալ մարդը երկար ժամանակ ծառայել էր հարուստ գիւղացու հողի վերայ, և իւր հաւատարմութեան համար ստացել էր նորանից փոխ երեք հարիւր ռուբլի։ Խրճիթը իւր բանձարանացովը դնելու համար, այն պայմանով՝ որ նա իւրաքանչիւր տարի վճարէ նորան քսան հինգ ռուբլի զուտ զրամ, և քսան հինգ ռուբլին դուրս գայ իւր աշխատանաց փոխարէն։ Բլումը Մարիամի մարդն էր, մուրհակագրի համեմատ վճարել էր բոլոր վճարը մահից առաջ և մնացել էր պարտ միայն յիսուն ռուբլի։ Մարիամն էլ իմանում էր այդ բանը։ Այդ ժամանակու՞մ հարուստ գիւղացին էլ վարակիչ հիւանդութիւնից վախճանուեց, նորա ժառանգներին մնացել էին աղջիկը և փեսան։ Նոքա գտան լճընրի մէջ հանգուցեալ Բլումի երեք հարիւր ռուբլի պարտքի պարտամուրհակը, բայց չէին իմանում թէ վճարուած է, որովհետեւ հարուստ գիւղացին իւր ժառանգներին ոչինչ չէր ասել այդ գործի մասին։ Մարիամը զարհուրեց այդ բանի վերայ, և Աստուծոյ անունով հաւատացնումէր թէ իւր մարդը վճարել է բոլոր գումարը, բացի յիսուն ռուբլուց, իսկ նոքա չէին հաւատում։ Երիտասարդ գիւղացին այրի Մարիամին անուանեց անամթ ու ստախոս, և հրաւիրեց նորան դատաւորի առաջ, բայց որովհետեւ Մարիամը չունէր ո՛չ մի ապացոյց, թէ պարտք արդէն վճարուած է, հաշտարար դատաւորը վճռեց, թէ լիովին պէտք է հատուցանէ, որքան որ գրուած է պարտամուրհակի մէջ։ Ժառանգները շուտ պահանջումէին աղքատ Մարիամից իրանց զրամը լիովին, բացի խրճից այրին ոչինչ չունենալով՝ ստիպուած պէտք էր ծախել իւր այդ մի հատիկ գոյրը։ Ընկաւ ժառանգների ռաները, աղաչեց նոցա որ չը զրկեն այն ապաստարանից, Ֆէրդինանդն էլ նմանապէս չորած էր ծնկան վերայ իւր մօր ետեւը։—Բայց բոլորը իզուր էր։ Միւս օրը նշանակուած է ծախել տունը։

Մարիամը տխրած նայումէր երկնքի վերայ ու իւր փոքրիկ Ֆէրդինանդին և առ յասուք թափում։ Այսպէս մտածումէր նա և ասում. «Ես այս վերջին անգամը կըլինի, որ հաւաքեցի խոտ իմ փոքրիկ այգուց։ Առաջին սպիտակ սալօրները՝ որ ես հաւաքեցի ծառերից իմ փոքրիկ Ֆէրդինանդի համար, նա ուտելով քաղցրութիւն էր զգում որ իւր հայրն է տնկել ծառերը։ Այսպէս մենք այստեղ կանցնենք վերջի գիշերը, բայց վաղը այս ժամանակ, իմ փոքրիկ տնակը կըպատկանի ուրիշի, և կարելի է որ նոյն ժամին մեզ արքորեն այստեղից։ Աստուած է իմանում, որտեղից մենք գիշեր անցնելու ապաստանարան կըգտնենք, գուցէ, մենք բացթողայ անցկացնենք գիշերը»։ Ֆէրդինանդը, որ անշարժ կանգնած էր, մօտեցաւ մօրը և ասաց ողբալով. «Մայրիկ մի լար յիրաւի ես համարձակվում եմ յիշել քեզ։ Մի՞թէ

գու մոռացել ես, որ հայրս մեռնելիս մեզ ասաց «լաց չըլինէք, Աստուած ինքը հայր է բոլոր այրի կանանց և որբերին, ապաւինեցէք Նորան, և Նա ինքը կօգնէ ձեզ, Ճշմարիտ, այգպէս է, որդեակ իմ, ես այդ շատ լաւ եմ մտաբերում, պատասխանեց մայրը — Բայց ի՞նչու ես գու այդքան երկար լաց լինում, Բացականչեց Մանկիկը, Լաւ է աղօթես Աստուծուն, Նա քեզ կօգնէ, Ո՛հ, երբ որ ես գնումէի հօրս հետ անտառը փայտ բերելու, ինձ պատահումէր փորձանք — կամ քաղցածութիւն, կամ մատս կտրումէի — այն ժամանակ ես բոլորովին չէի լաց լինում, ես գնումէի հայրիկիս մօտ — Նա նոյն բոպէին տալիս էր ինձ հաց, կամ ինձ սիրտ էր տալիս համբերելով, Եւ Աստուած էլ այնպէս օգնումէ իւր որդկերանց, Նա բարի է, և ամենեին այնպէս չէ, ինչպէս հարուստ գիւղացին, որի առաջ ծունկ չողած աղաչումէինք խնայել մեզ, բայց Նա՝ ոտով հրելով մեզ՝ արտաքսեց, Կամ, գուցէ Դու մտածումես, թէ Աստուած հարուստ չէ, Ի՛հ Նա առաւել հարուստ է քան թէ մեր անաստուած գիւղացին, Նայիր պատուհանով, Նորաստեղծածներին, արեգակը, լուսինը, աստղերը և երկրիս բոլոր արարածները, Հայրս ասում էր, թէ բոլոր աշխարհը պատկանումէ Աստուծուն, Ի՞նչու պիտի մենք տրտմենք և լաց լինենք, Մայրիկ, կանգնենք ու աղօթենք, Աստուած մեզ կօգնէ ամէն մի վայրկեանում, Սկսիր գու, մայրիկ, ես կօգնեմ քեզ աղօթելու, Նա կընգունէ մեր խնդիրը աւելի շուտ, քան թէ հարուստ գիւղացունը, Դու Ճշմարիտ և բարի մանուկ ես, ասաց մայրը, և նորա արտասուքը արդէն այնքան դառը չէր մխիթարութիւնը զարթեց նորա հոգու մէջ, Նա ծալեց ձեռները, բարձրացրեց աչքը երկինք, նորան հետեւեց նմանապէս և մանուկը, մայրը ցած կարգումէր աղօթքը, իսկ որդին կրկնումէր նորա ետեւից իւրաքանչիւր խօսքը, «Երկնաւոր Հայր», ասաց Նա, «գթա՛ աղքատ այրիիս և անօգնական որբիս, աղօթում ենք Գեղ, Մենք անյաջողութեան մէջ ենք և բացի Գեղանից, չունենք ոչ պաշտպան, ոչ ապաստանարան, Դու ողորմած ես, ողորմիր մեզ, Դու ինքդ, Աստուած, ասել ես Գո սուրբ բերանովդ, ով որ յուսով կաղօթէ ինձ, ես կըկատարեմ նորա սրտի ցանկացած փափագը», Մարիամը իւր որդու հետ աղօթում էր և ասում, «Տէր Աստուած, չը թողնես աքսորեն մեզ մեր աղքատ խրճիթից, — չը թողնես առնեն որբ որդուս ձեռքից իւր հօրից մնացած ժառանգութիւնը, Բայց եթէ Դու վճռել ես քո անիմանալի խորհուրդի մէջ, զրկել մեզ մեր աղքատ ապաստանարանից, տուր մեզ Գո լայնատարած երկրի վերայ մի հանգիստ և ուրախ անկիւն, գոնեա մեր սրտերը այնտեղ մխիթարենք, Մի թողնիլ մեզ յուսահատութեան մէջ՝ երբ կըբարձրանանք բլրակը և հրաժարական հայեացքը կը ձգենք մեր աղքատ խրճիթին», Մարիամի ձայնը լաց լինելուց կտրուել էր, Նա չէր կարողանում շարունակել աղօթքը, լուռ նայումէր երկնքին, Մանուկը ձեռները բարձրացրած դեռ կանգնած էր, յանկարծ բացականչեց, ցոյց

տալով մատով. «Մայրիկ, նայիր, տես, այս ինչ է փայլում. դեպի մեզ թռչում է աստղիկ. ահա նա պատուհանի մօտ է. ահա ներս թռաւ սենեակը. Ո՛հ նայիր, փայլուն է ինչպէս կանաչ հուր. առաւել գեղեցիկ երեսով քան երեկոյեան աստղը. Այժմս նա թռչում է առաստաղի վերայ. Ի՞նչպիսի հրաշք է. » Այդ փայլուն բզեզ է, իմ սիրելի Ֆէրդինանդ, պատասխանեց մայրը. Յերեկը նա ոչինչ նշանակութիւն չունի, բայց գիշերը գեղեցիկ փայլ է արձակում. Կարելի՞ է բռնել նորան. » հարցրեց մանուկը, « չե՞մ աչքուիլ ես այդ հուրից. » Այդ հուրը չի այրում, պատասխանեց մայրը ժպտալով, թէ և թափվում էին կաթիլները նորա երեսի վերայով. Բռնիր այդ բզեզը և նայիր ուշադրութեամբ. Բայց այդ փոքրիկ արարածը ևս Ամենաբարձրեայի հրաշքներիցն է. Մանուկը, մոռացաւ իւր տրտմութիւնը, վաղեց բզեզի ետեից, որը թռչում էր սենեակում և ընկաւ աթոռի տակ, Ֆէրդինանդը աշխատում էր բռնել նորան. « Ա՛խ, նա ոչնչացաւ բացականչեց Մանուկը. Այն բոպէին, երբ նա կամենում էր բռնել փայլող միջատին, նա թռաւ արկղի ետեից ու կանգնեց պատի մօտ. Ֆէրդինանդը նայեց արկղի ետեից և ասաց. « այժմս ես նորան կրկին տեսնում եմ. » նա պատի մօտից այնպէս է փայլում, որ նորա չորս կողմի պատերը և յատակը երևում են. բայց ես չեմ կարողանում բռնել նորան. » Սպասիր, պատասխանեց մայրը. նա դուրս կըգայ արկղի ետեից. Մանուկը սպասեց մի փոքր ժամանակ, յետոյ մօտեցաւ մօրը և ասաց նորան քաղցր ձայնով. « Մայրիկ, գտիր նորան ինձ համար, կամ թէ հեռացրու արկղը պատից մի փոքր, որ բռնեմ. » Մայրը կանգնեց և շարժեց արկղը. մանուկը հանտարդ կերպով բռնեց հանգստացած բզեզին, և նայեց նորան այնպիսի բաւականութեամբ, ինչպէս իշխանները նայում են իրանց թանկագին ակներին.

Մինչ մայրը զբաղուած էր ուրիշ գործով, շարժելով արկղը յատակի վերայ ընկնող մի իրի ձայն լսեց, և վերցնելով այդ իրը, նա բարձր ձայնով գոչեց. « Ամենազօր Աստուած, Դու հասցրիր ինձ քո օգնութիւնը. Այս անցեալ տարուայ ցուցակն է. ես այդ ցուցակը փնդում էի երկար ժամանակ, բայց չէի գտնում. Աս յիշում եմ, որ երբ հիւանդ էր, գալիս էին ինձ մօտ անծանօթ մարդիկ, գուցէ նոքա ձգած լինին այստեղ, որպէս մի անհարկաւոր բան. Այժմս ես կարող եմ ապացուցանել, թէ իմ մարդս վճարել է այն փողի մեծ մասը, որը ինձանից պահանջում են. Ո՞վ կարող էր գուշակել թէ այդ ցուցակը ընկած կլիին արկղի ետեւ, որը մենք գնել էինք մեր տան հետ և որին ոչ ոք չի շարժիլ տեղից. » նա վառեց մոմը և նայեց ցուցակին ուրախութեան արտասուք թափելով. Տարուայ սկզբից գրած էր, թէ որքան էր նորա հանդուցեալ մարդը մնացել պարտ երեք հարիւր բութլուց հարուստ գիւղացուն. Տարուայ ընթացքում ստացած վարձը վճարել է. և հանգուցեալ հարուստ գիւղացին իւր սեպհական ձեռովը գրել էր հետեւ.

եալը. « Սուրբ Մարտինի օրում ես հաշիւ տեսայ Բլումի հետ, և նա պարտ մնաց յիսուն բուրլի »: Մարիամը ուրախութիւնից չէր իմանում թէ ինչ անի. նա բռնեց իւր որդուն, և զմայլուած ձայնով բացականչեց. « Հ, Ֆերդինանդ. շնորհակալ եղիր Աստուծոց, մենք էլ նեղութիւն չենք քաշիլ բնակարանի համար: Այժմն մեզ այստեղից չեն պստորիլ » Ճշմարիտ է, » ասաց մանուկը, բայց բոլորը ինձանից էր: Եթէ ես խնդրած չըլինէի քեզ արկղը շարժել տեղից, դու երբէք չէիր գտնելու այդ գիրքը »: Մայրը ընկաւ մտածողութեան մէջ մի քանի ժամանակ, յետոյ ասաց. « Իմ որդի, բոլոր այդ կարգադրութիւնը Աստուածանից էր. — ես զգումեմ, սարսափում եմ մտածելով դորա վերայ: Այն ժամանակ, երբ որ մենք արտասուք թափելով աղօթում էինք, թռաւ այդ փայլուն բզեզը, և փայլեց ամենայն տեղ, որտեղ հարկաւոր էր փնդոելու գիրքը: Ի հարկէ նախախնամութիւնը առաջնորդեց մեզ դէպի բարին: Առանց Աստուծոյ հրամանի մեր գլխից մի մազը չի պակսիլ: Մի մոռանար երբէք այդ պատահունքը, և յոյսդ դիր միշտ Աստուծոյ վերայ, մանաւանդ թշուառ ժամանակդ: Նա միշտ չի առաքիլ փայլուն հրեշտակներ, բայց փոքրիկ միջտը ուղղակի կը յայտնի մեզ նորա կամքը »: Մարիամը չըկարողացաւ քնել ուրախութիւնից: Լոյսը բացուելուն պէս այրի Մարիամը գնաց հաշտարար դատաւորի մօտ, իսկ դատաւորը ուղարկեց գիւղացու ժառանգներին ետեւից, ժառանգները ճանաչեցին իրանց հանգուցեալ հօր ստորագրութիւնը, և ամաչեցին որ զրկել են աղքատ կնոջը և մեղադրել են նորան դատարանում ինչպէս անպատիւ կնոջ: Հաշտարար դատաւորը ասաց, թէ դուք պատճառ էք եղել նոցա զրկելու, պէտք է վարձատրէք այդ աղքատ այրի կնոջ:

Մարիամը պատմեց, ինչպէս նա իւր որդու հետ աղօթելիս անցեալ գիշերը թռել է նոցա վերայ փայլուն բզեզ: Եւ դատաւորը ասաց. « Այստեղ տեսնվումէ Աստուծոյ մատը. Աստուած ինքը ուղարկել է ձեզ օգնութիւն »: Երիտասարդ գիւղացին ի գութ շարժուեց նորա պատմութիւնից և արտասուք թափելով ասաց. Աստուած ոչ միայն օգնումէ որբերին, այրի կանանց, բայց և վրէժխնդիր է լինում նորանց փոխարէն: Ներեցէք ինձ, որ ես վարուեցի ձեզ հետ խստասրբութեամբ. այդ բոլորը իմ չիմանալուցն է: Ես, որ ձեր տրտմութեանը պատճառ եմ եղել, ընծայումեմ ձեզ այն յիսուն բուրլին, որը դեռ դուք չէք վճարել, և եթէ դուք կարիք ունենաք, գիմեցէք ինձ, ես միշտ պատրաստ եմ օգնելու ձեզ, նորա համար որ տեսնումեմ այժմն, թէ Աստուած օգնումէ նոցա, որոնք յոյսը նորա վերայ են դնում: Յուսալ յԱստուած մի լաւ հարստութիւն է: Երբ որ ես կըլինիմ նեղութեան մէջ, կամ թէ իմ կինը կըմնայ այրի, և երեխայքս որբ, — կ'օգնէ մեզ ողորմած Աստուածը, ինչպէս նա օգնեց ձեզ »:

(Թարգմ.)

Միքայէլ Աեանջեցեանց.